

GÁRDONYI – 150

K Ó S A C S A B A

A Gárdonyi bolygó

BÁNAT

A budai arany négyszögben lakom, a négyszög kapujában.

Ennek a négyszögnek a szárai a térképen is meghúzhatók. A vonalak négy szobrot kötnek össze. A kiinduló pont Gárdonyi Géza szobra, amely a Bartók Béla út elején, kis parkban áll. Innen Karinthy Frigyes Karinthy úti szoboralakjához vezet az út, majd tovább, át a Kosztolányi Dezső térre, Kosztolányi mellszobrához, onnan meg a Móricz Zsigmond körtéren álló Móricz Zsigmond szoborhoz. Amelytől visszatérve a Gárdonyi szoborhoz, bezárul a négyszög.

Ezen arany négyszögben élek idestova négy évtizede, abban a házban, amelynek kapuján kilépve elsőként minden nap Gárdonyi Gézával találkozom.

A szoborcsoport alkotójával, Horvay János szobrászművésszel méltatlanul bánik az utókor: nevét elfeledték ráírni a második világháború után felújított szobortalapzatra. Nem tudom, volt-e más oka ennek, mint a hanyagság – mindenestre elég ok ez is a megütközésre. Olyan ez, mintha egy Gárdonyi-regény üres címlappal jelenne meg.

Horvay mester szoborcsoportjának főalakja maga az író. A kettős talapzat magasabb pontján áll, öltönyben, szétnyílt kabátszárnyal – kezében kéziratpapír. A szélesebb, alsó talapzaton fejkendős falusi asszony üldögél, kezében nyitott könyv. Az asszony mellett kisfiú, a fiúcska feje az édesanyja kezében lévő könyv fölé hajlik.

Dzsungel nőtt rá íróra, asszonyra, fiúcskára a múlt évtizedekben, magasra nőtt, egymásba gabalyodó, tüskés bokrok takarták őket a szem elől. Végül már a közelükbe sem lehetett jutni. Nemrég azonban új ruhába öltöztették a kicsiny teret, pázsit övezi a szoborcsoportot, karos padok kínálják a pihenést.

A szobor talapzatán mindig virít egy-egy csokor virág: szívekben élő író Gárdonyi Géza ma is.

Még a madarak is megjelennek a színe előtt. A kinyitott bronz-könyv a fejkendős asszony kezében kis vályút formál, amelyben összegyűlik az esővíz. A galambok, a verebek felfedezték, reá járnak az itatóra.

És oda járulnak Gárdonyihoz a madaraknál is elesettebbek: a hajléktalanok. Télen-nyáron megágyaznak a szobor talapzata mellett, hol többen, hol kevesebben. Legfeljebb, amikor már éles fogakkal harap a fagy, behúzódnak valamelyik közeli kapualjba.

A múlt őszön – már rozsdát hintett az október a kis térre – egy szakállas, koszlott dzsekit viselő, elnyűtt embert láttam a szobor előtt. Lábánál – a hajléktalanok legbiztosabb ismertető jegyeként – két műanyagszatyor. A férfi szem-

üveget viselt, a kezében számárfüles iskolás füzetet szorongatott. Míg felvette a megfelelő tartást, kissé meg-megdől, de végül visszanyerte az egyensúlyát.

Néztem őt: vajon mit művel.

Fellapozta, és a szemüvege elé emelte a füzetet. Köhintett, krákogott, aztán belekezdett az olvasásba. Nagy lendülettel kezdte, majd elakadt. Megigazgatta a szemüvegét, és felnézett az író ércalakjára. Bíztaást nyert tőle, mert folytatta.

Felolvasás közben – alkalmi színészként – a szabad kezével gesztikulált, a hajába túrt, időnként toppantott a lábával. Néha szünetet tartott, kivárt, majd megnyálazta a papírost, továbblapozott a füzetében, és újra belelendült.

Fölfelé beszélt, a magasba, a bánat, a boldogtalanság nagy írójához.

Vajon mit olvasott fel? Prózáat a fagyot hozó hajnalokról? Arról, hogy a múlt héten, éjszaka suhancok verték meg, és fel akarták gyújtani? Vagy az új versét mondta el, arról, hogy mikor látta utoljára a gyermekeit?

Netán a heti érendjét sorolta fel: a kukákból kibányászott reggelik, vacsorák menüjét?

Amikor végzett a fellépéssel, összehajtogatta, és becsúszta az egyik műanyagszatyorba a füzetkéjét. Aztán csak álldogált ott, a budai arany négyszög kapujában, és várt. Várta, hogy Gárdonyi Géza lehajoljon hozzá.

ZIEGLER

Elmentem Agárdra, megnéztem a napokban felavatott új szobrát. Széken ül, mint a híres egri fotóján, kezében hosszúszerű pipája. Gárdonyi Géza százötven esztendő múltán tért vissza az agárdpusztai szülőházba.

Valóban nem járt itt csecsemőkora óta, azóta, hogy a szülei elköltöztek egy másik uradalomba? Úgy tudom, hogy nem.

De 1863-ban itt sütötte a szemét a napvilágra, az édesanya, Nagy Terézia itt ringatta a bölcsőjét. És a fiatal újságíró, író az Agárddal szomszédos Gárdonytól vett névvel indul el a pályáján. Mert magyar író Zieglerként aligha boldogulhatna.

Ám az édesapa Zieglerként írta be a nevét a magyar históriába. Ziegler Sándor stájer ősök leszármazottja, az akkori soproni járáshoz tartozó Nemeskér szülötte. Ott szabadul fel gépészségdként, tizenhét esztendőös korában, onnan indul Bécsbe, szerencsét próbálni. A császárvárosban beiratkozik a gépészmérnöki főiskolára, találmányokat szabadalmaztat, majd csatlakozik a bécsi légió diák- és mesterlegényei közé, hogy beálljon a magyar szabadságharc zászlaja alá.

A halálfejes légió hadnagyaként köt barátságot Petőfivel, és lesz hűséges embere Kossuth Lajosnak, aki megbízza a szabadságharc fegyvergyárának felállításával. Fel is állítja, Nagyváradon.

A cári hadak betörése után sem menekül, egészen Aradig kíséri a magyar sereget. A félig már felhúzott felvonóhídról ugrat le, hogy elvigye Lahner György – a későbbi vértanú – levelét a tábornok feleségének. Körözik, ha elfogják, halál vár rá is.

Ziegler Sándor, aki a teljes vagyonát feláldozta a szabadságharc oltárán, mindvégig megmaradt iparosnak, gépésznek. Vassal dolgozott, ám naponta

hófehér inget öltött. Gárdonyi – ekkor már régóta Gárdonyi Géza – negyvenesztendős korában, a Jövendő című hetilapban rajzolja meg a portréját:

„A szeme szürke volt és nyájas, nyugodt nézésű, de ha akarta, olyan erősen tudta rászegezni bárkire is, hogy nem lehetett kibírni. Persze csak akkor nézett így, ha valaki lóhátról beszélt vele, máskülönben az ő lelke olyan volt, mint a tavaszi napsugár. Rendesen sötétszürke ruhát viselt, vagy sötétbarnát, és gömbölyű keménykalapot, nyáron szalmából valót. Bal kezét otthon mindig hosszúszerű pipa foglalta el, amelyből szűzdohány illatozott. Ősszel, tavasszal köpönyegben járt, és ha kívül volt a műhelyen, inkább tartották grófnak, mint meszterembernek... Vasárnap délelőttöként és nagypénteken az evangéliumból olvasott. Ilyenkor mély elfogódottságban ült a könyv előtt, és gyakran könnyezett.”

Az agárdi szülőház, az új szobor előtt eljátszottam a gondolattal. Százötvenedik születésnapon játszani is lehet kicsit.

Ha szobrász lennék, olyan szobrot alkotnék, amelyen ketten állnak – vagy ülnek – egymás mellett. Ziegler Sándor feltaláló, az 1848-49. évi szabadságharc hőse és Gárdonyi Géza, a magyar irodalom legszebb történelmi regényének írója.

Persze mindkettejük kezében hosszúszerű pipa.

BOLYGÓ

A Nemzetközi Csillagászati Unió – ilyen szervezet is létezik – a múlt év végén hagyta jóvá egy hazai felfedezésű aszteroida elnevezését.

A kisbolygó, amely milliárd évekig névtelenül keringett az űrben, mostantól kezdve a százötven esztendeje született Gárdonyi Géza nevét viseli.

A 147421-es sorszám tulajdonosa, csillagászati jelölése: „2003 GG.”

Ez utóbbi arra utal, hogy az aszteroidát tíz éve, 2003-ban pillantották meg először. Egy magyar csillagász, Sárneczky Krisztián fedezte fel az égbolton, a pizskés-tetői megfigyelő állomáson. Egészen pontosan 2003. április elsején, hajnalban talált reá az óriás távcsővel.

Első olvasásra, hallásra nem érti az ember, hogy miért kellett tíz évig várni a hivatalos elismerésre, a csillagászati uniós bejegyzésre. Nos azért, mert egy kisbolygó megpillantásától az elnevezéséig hosszú folyamat zajlik le. Megpillantani és lefényképezni az addig ismeretlen égitestet korántsem elég. A kisbolygó útját több éven át kell követni. Mert akár el is tűnhet a csillagász elől. Megeshet, hogy soha többé nem találja meg a távcsővével. Ütheti bottal a nyomát.

De megeshet az is, hogy az első felfedező hoppon marad. Néhány év múlva valaki, egy másik csillagász, valahol a földgolyó másik pontján lefotózza az aszteroidát, és – szerencséje lévén – nem is egy alkalommal. Máris övé a dicsőség.

Sárneczky Krisztiánt nem sújtotta ez a balszerencse: a G. G. 2003 az övé maradt, a múlt tíz esztendőben – miként a fényképfelvételei bizonyítják – többször is megpillantotta az égbolton. Az évtized során követni tudta a kisbolygó útját, s így leírhatta annak pályáját.

Merre jár a G. G. fenségjelű égitest? A naprendszer vándora ő is, a Virgo csillagképben közlekedik, a Naptól négyszázharmincöt millió kilométerre, s azt csaknem pontosan ötvenként kerüli meg. Földi ésszel nehezen felfogható

távolságot fut be tehát. S ha mindehhez hozzávesszük azt is, hogy az átmérője mindössze három-négy kilométer, ugyancsak dicséretes az állóképessége. Hiszen ebben az eszeveszett, milliárd éves keringésben százszor, ezerszer elkophatott volna. Azon sem csodálkozhatnánk, ha ma már csak egy teniszlabda méretű lenne.

De ő nem, ő tartja magát rettenthetetlenül, az önfeladás lehetőségétől még csak meg sem kísértve. Amíg a Nap létezik, addig létezik ő is.

A világűr porszemnyi – magyar anyanyelvű lényeként – immár úgy gondolhatok rá, mint a mi legmesszibbre jutott univerzumbeli képviselőnkre.

Mint arra a hazánkfiára, aki – lám – megvalósítja Ady Endre bennünket és az utódainkat biztató jóslatát: „A magyarság szükség és érték az emberiség csillagokhoz vezető útja számára.”

147421-es sorszám, Gárdonyi Géza kisbolygó. Négyszázharmincöt millió kilométernyi távolság a Naptól. A kilométereket számolva hozzánk sincs oly sokkal közelebb. De a szív másként számol, másként érez.

Nyáron, amikor a fejem fölött kipattogzottak a csillagok, felnéztem az égboltra. Nem, dehogy láthattam szabad szemmel ezt a kisbolygót – amikor még Piszkés-tetőn is csak a hatvan centiméteres távcső leli meg –, felitta előlem a hatalmas világegyetem.

De elmerenghettem. A magyar lélek vajon mennyire itta fel Gárdonyi szavait? A műveivel ajándékozott szépséget, igazságot, emberséget, magyarságot? Gárdonyi lelkét.

(Vén Zoltán rajza)